

חידת הקטלב הקטלבי

שני בני כלאיים של העץ בעל הגזע האדום גדלים בארצנו. האחד, פרי פיתוח מקומי - קטלב "יראון" והשני, "האמריקאי" - קטלב "מרינה". אך למרות שלשניהם אותם "אבא ואמא", ההבדלים ביניהם פותחים סוגייה בוטנית מרתקת ומסקרנת

אמנון באומהורן

”

משום כך, רב ההישג המקצועי ביצירת הקטלב הקטלבי מזן "יראון", שהוכלא במזרח הים התיכון. זהו זן "כחול לבן" שגם מייצר זרעים פוריים, מהם הפקנו שתילים הצומחים כמעט פי שניים מהר יותר מקטלב מצוי או משונן. כעת מתחילים לייצר מייחורים

על כל איזורי התפוצה במזרח הים התיכון ובמערבו? מדוע נשארו תחומים בתחום חפיפת הגבולות האלה? התשובה נמצאת במהותה של ההכלאה, גם בחי וגם בצומח: כמעט כל הצאצאים המוכלאים הם עקרים (תחשבו למשל על הפרד, שהוא הכלאה בין סוס וחמור, ועקר כמובן). לפיכך הצאצאים המוכלאים לא יפיצו פירות פוריים וישארו תחומים באיזורי החפיפה בלבד.

משום כך, רב ההישג המקצועי ביצירת הקטלב הקטלבי מזן "יראון", שהוכלא במזרח הים התיכון. זהו זן "כחול לבן" שגם מייצר זרעים פוריים, מהם הפקנו שתילים הצומחים כמעט פי שניים מהר יותר מקטלב מצוי או משונן. כעת מתחילים לייצרו מייחורים.

לעומתו, הקטלב הקטלבי מזן "מרינה" ("Marina") הוא זן בינלאומי, שקיים בשוק העצים החל מ-1917. "מרינה" הוא שם האזור בארצות הברית ממנו הובא העץ על ידי מטפח בשם צ'רלס אברהמס. זן זה הובא לארץ על ידי סימה כגן ב-1995 וכיום יש בגינתה בסתריה, עץ מפותח וגדול יחסית. לפיכך יש כיום, למיטב ידיעתי, בעולם שני זנים

ת

חילת סיפורנו טמונה בתעלומת זיהוי של קטלב רב כוח, מהיר צימוח, בעל גזע אדום, מרקם עלווה שונה מקטלב משונן או מצוי ופרי גדול, אדום, ייחודי, בעל "פיטם" אפייני כשצורת הפרי מזכירה... לימון.

כ-18 שנים לפני כן, הבחנתי במזרע של קטלב מצוי, שתיל שונה מכל האחרים, מהיר וקשיח יותר מהנבטים האחרים. לפיכך בודדתי אותו והתחלתי לגדלו בנפרד, עד שהגיע זמנו להינטע, לפני כ-10 שנים בחלקה בחצר המשק של יראון.

מוצא ים תיכוני

התעלומה עמדה בעינה עד שסימה כגן, לה אני חייב רבות מבחינת העצה הטובה והמידע הרב שהעניקה לי, זיהתה את הקטלב הזה כ"קטלב קטלבי".

הקטלב הקטלבי הוא, מעיקרו, הכלאה בין קטלב מצוי לקטלב משונן (*Arbutus x andrachnoides*) היוצרת מעין "און כלאיים", המתבטא בצמחים מהירי צימוח יותר מקטלב מצוי או משונן, ומנסיוני, עם נטייה פחותה לסבול מ"מחלות ילדות" מהן סובלים, מעת לעת, הקטלבים הנזכרים למעלה (לפחות בצאצאי הקטלב הקטלבי "יראון").

מוצא הקטלב המצוי הוא במזרח הים התיכון ואילו של הקטלב המשונן במערב הים התיכון: ספרד, פורטוגל והרי האטלס, שם הוא מכונה "עץ תות השדה" בזכות פריו הגדול יותר משל הקטלב המצוי, מרקם הפרי ומתיקותו. והיכן בטבע מצויים הקטלבים הללו בכפיפה אחת? התשובה: במרכז הים התיכון, בכרתים למשל, שם גבולות התפוצה של כל מין חופפים.

כל מי שקצת תממצא בהבנת האבולוציה המניעה את כל החי והצומח על כדור הארץ, ישאל עצמו: כיצד ייתכן שלמרות מיליוני שנים של חיים באותה סביבה, ההכלאות הללו, החזקות והאינתנות כל כך, לא השתלטו

תעודת זהות:

- שם: קטלב קטלבי, הכלאה, *Arbutus x andrachnoides*
- סוגים:
- 1. קטלב קטלבי "מרינה", *Marina*.
- 2. קטלב קטלבי "יראון" *yiron*.
- משפחה: אברשיים
- צורת חיים: עץ קטן או שיח גדול.

פריחה של קטלב יראון בצבע צהבהב-קרמי

הזמינה לשרשים ונקלטים על ידם. לא מצאתי בספרות אזכור לנושא זה בהקשר של זני כלאיים ויתכן כי שני זני הכלאיים האלה פחות תלויים במיקוריזה להתפתחותם התקינה. השתילים הזריעים של קטלב "יראון" לא מקבלים דישון מיוחד, להוציא קומפוסט, והם משתרשים במהירות. מהתרשמותי, הם אינם נזקקים למיקוריזה.

קרקע ואקלים - שני הזנים זקוקים לקרקע עשירה בחומר אורגני, לא מלוחה, והם מגיבים היטב לדישון. מומלץ לשים כ-200 גרם דשן אוסמוקוט ל-12 חדשים בקרקעית הבור, כשהשרשים בתחתית הגוש נוגעים בו.

ולסיכום:

שני סוגי הקטלבים הללו מתאימים לגידול בכל אזורי הארץ, להוציא את הבקעה וערבה. עמידותם למחלות ומזיקים טובה מאד. תוחלת חיים: ארוכה, כפי שמאפיין את הקטלבים באופן כללי.

לגבי שימושים גנניים: אין לי מספיק התנסות בקטלב "מרינה" לגבי התאמתו לגינון ציבורי, אך אני ממליץ בחום על הקטלב הקטלבי "יראון". כעיקרון שני המינים מתאימים לגידול בערוגות כעצי רחוב קטנים (כך נהוג בחו"ל), שני הסוגים אידיאליים לגינות פרטיות. בזכות הגזע האדום, הפיסולי, והפריחה המרהיבה בדצמבר, כשאין כמעט פריחות בגן, עצים אלה יפארו כל גן שינטעו בו.

■ אמנון באומהורן הוא מנהל משתלת "אלון" בקיבוץ יראון.

מסחריים של הקטלב הקטלבי:
קטלב קטלבי "יראון".
קטלב קטלבי "מרינה".

ההשוואות בהרחבה

קעת נגיע להשוואה מעניינת ביניהם:

צבעי הגזע - בקטלב "מרינה" הגזע חלק, בצבעי קינמון ואילו בקטלב "יראון" הגזע הבוגר מחוספס יותר, מתקלף ואדמדם.

צבעי הפרחים - בשני הזנים הם ערוכים באשכולות, המגיעים ל-40-30 פרחים דמויי כד. ב"מרינה" צבע הפרחים הוא ורוד ואילו בקטלב "יראון" הוא צהוב-קרם. הפרי - ההשוואה כאן מעניינת במיוחד: בקטלב "מרינה" הפרי הוא בצורת כדור אדום, שגדלו כ-2 ס"מ ודומה מאד לפרי של הקטלב המשונן. בקטלב "יראון" הפרי גדול יותר ומגיע ל-3-2.5 ס"מ ובעל בליטה דמויית "פיטם" בתחתיתו. שני הפירות מתוקים, אכילים עם קליפתם, ארומטיים ומרקמם דומה למרקם תות השדה. ומשום כך כל הכלאות הקטלב הקטלבי המופיעות בספרות הבינלאומית נקראים גם "עצי תות השדה".

הפרופיל הנופי העתידי - סימה כגן מציינת במאמרה על קטלב "מרינה", כי גבהו העתידי מגיע ל-7-10 מטר. קטלב "יראון" לעומתו צומח על כמה גזעים וגבהו כיום כ-4 מטרים. אם יעוצב על גזע: יוכל להגיע, להערכתך, ללא קושי ל-7-8 מטרים ואף יותר.

מיקוריזה - זהו נושא חשוב במיוחד בקטלבים. המיקוריזה הוא פטריה סימביוטית השוכנת בשרשי הקטלבים בטבע ומקבלת מהצמח את חמרי המזון ה"מעובדים" ומספקת לשרשים את המינרלים המצויים בקרקע בתצורה כימית

ההשוואה של הפרי מעניינת במיוחד: בקטלב "מרינה" הפרי הוא בצורת כדור אדום, שגדלו כ-2 ס"מ ודומה מאד לפרי של הקטלב המשונן. בקטלב "יראון" הפרי גדול יותר ומגיע ל-3-2.5 ס"מ ובעל בליטה דמויית "פיטם" בתחתיתו. שני הפירות מתוקים, אכילים עם קליפתם